

דרישכונע

פרשת מסעי, תשע"ט, מספר 1329

כפרות הכוהן הגדול בחייו ובמותו

עמיצור ברק

על מה מכפר מות אהרון? על כל חטאי העם במדבר ועל חטאיו שלו, כנראה. בחודש זה, מנחם-אב, התרחש חטא המרגלים. במשנה נאמר: "בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ" (תענית ד, ו). זהו ראש החודש הקרוב ביותר לתאריכים שבהם אירעו שני הכשלים הגדולים של העם עד אז: חטא העגל ב"ז בתמוז וחטא המרגלים בט' באב. חטא העגל, שבו היה אהרון מעורב אישית, למרות שנקלע להסתבכות ההיא שלא ברצונו: "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא" (דב' ט:כ), וחטא המרגלים, שבו היה אהרון מעורב בשל השותפות שלו עם משה. כפרה זו הייתה נחוצה כדי שיוכל העם לשוב אל הארץ המובטחת ולכבוש אותה במלחמות: "אל ארץ אחזתם אשר נאחזו בה על פי ה' ביד משה" (יה' כ"ב, אמנם מדובר שם על הגלעד), בדומה ליחיד שהרג בתאוונה, כאמור להלן בפרשתנו: "ישוב הרצח אל ארץ אחזתו", אחרי שנתכפר לו.

ייתכן שהכפרה על חטא המרגלים נרמזת באזכור המספר "ארבעים" בהקשר של מות אהרון: "וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל", שכן המספר הזה כרוך בתודעתנו עם חטא זה.

ועוד: מות הכוהן הגדול מופיע גם בהמשך פרשתנו. הביטוי השכיח "הכוהן הגדול" מופיע בתורה בפירוש רק ארבע פעמים. בכל שאר ההתייחסויות לכוהנים הגדולים העתידיים, כמו עבודת יום-הכיפורים, מנחת חביתין ופר חטאת של הכוהן הגדול, התורה משתמשת בביטוי "הכהן המשיח" או "הכהן אשר ימשח אתו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו" (וי' טז:לב).

ארבעת הפעמים הן: לראשונה בפרשת "אמור", בתיאור חלק מהמצוות המיוחדות אישית לכוהן הגדול, ושלושת האזכורים האחרים מופיעים בחלק השני של פרשתנו! כולם בהקשר של יציאת הרוצחים בשוגג (בלשון ימינו: אחראים לתאוונה קטלנית) מערי המקלט: "והשיבו אתו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה וישב בה עד מות הכהן הגדל אשר משח אתו בשמן הקדש... כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדל ואחרי מות הכהן הגדל ישוב הרצח אל ארץ אחזתו" (לד:כה-כח).³

³ למען הדיוק, יש בהמשך פרשתנו עוד התייחסות למות הכוהן הגדול בהקשר זה, אלא שבפעם האחרונה נעדרת המלה "הגדול": "ולא תקחו כפר לנפש אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן" (לד:לב).

ברשימת המסעות הפותחת את פרשתנו, החל מהמסע הראשון (לג:ה): "ויסעו בני ישראל מרענן ויחנו בספת", ועד המסע האחרון: "ויסעו מהרי העברים ויחנו בערבת מואב" (לג:מח), לא פורטו אירועים, מלבד אחד בהר-ההר: מות הכוהן הגדול הראשון, אהרון, וצמוד לכך התחלת המלחמה הראשונה, מתוך ארבע, בשנת הנדודים האחרונה: "ויעל אהרן הפהן אל הר הקדש... וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש. ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה במתו... וישמע הפנעני מלך ערד והוא ישב בנגב בארץ פנען בבא בני ישראל" (לג:לח-מ).

על רקע זה מתבקשות כאן שתי שאלות:

- מה מיוחד באירוע של מות אהרון להיותו מפורט בשנית, באופן חריג ברשימת המסעות?
- באותו עניין: (ירושלמי ראש-השנה פ"ג) "דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר"; הרי כבר בפרשת חוקת מתואר מות אהרון, בהקשר הענייני של סדר האירועים, אך ללא ציון גילו ותאריך פטירתו. אלה מפורטים בתחילת פרשתנו בפסוקים שצוטטו לעיל. ומתבקשת השאלה, לשם מה נדחה הדיווח על גילו ותאריך פטירתו עד לפרשתנו?²

ייתכן שהתשובה לשתי השאלות קשורה בשאלה נוספת: מהי המשמעות הלאומית וההיסטורית של יום מות אהרון; התאריך היחיד המצוין בתורה אודות פטירת דמות?

תשובה אפשרית לשלש השאלות היא: כפרה לאומית ואישית. ייתכן שעצם ציון תאריך מותו, ראש-חודש מנחם-אב, מורה על כך: "ראשי חדשים לעמך נתת זמן כפרה לכל תולדותם". כדי להדגיש את המשמעות של כל ראש-חודש כיום כפרה, קבעו חכמינו את ערב ר"ח כ"יום כיפור קטן", שיש שמתענים בו ומוסיפים בו תפילות מיוחדות.

* עמיצור ברק הוא פרופ' להנדסת מים ואנרגיה באוניברסיטת אריאל.

¹ למען הדיוק, שני אירועים נוספים נזכרו בקצרה (האם בשל היותם פחות משמעותיים??): "ובאילם שתיים עשרה עינת מים ושבעים תמרים"; "ויחנו ברפידים ולא היה שם מים לעם לשותות".

² מעניין שפרשתנו נקראת תמיד בצמוד ליום השנה לפטירת אהרון.

הכפרה, וזו מתרחשת במות הכוהן הגדול. זהו אירוע לאומי קשה וכואב, שבעקבות הזעזוע הכללי והמשותף מתקרבים בני העם זה לזה, ורגשותיהם מקבלים פרופורציות שונות המקחות את הכעסים האישיים, ואולי אף את האבל הפרטי של כל המעורבים בתאונה הקטלנית; צער וכאב לב ציבורי, כמו שקרה במות אהרון הכוהן הגדול הראשון: "וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גֹעַ אֶהְרֶן וַיִּבְכּוּ אֶת אֶהְרֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם לֹל בַּיַּת יִשְׂרָאֵל" (במ' כ:כט). האם אנו יכולים במציאות שלנו היום לדמיין ולחוש עוצמה כזו של אבל??

הכפרה השלמה של ההורג בשגגה מאפשרת לו לשוב לביתו: "וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ".

מדוע דווקא מות הכוהן הגדול מכפר על שגגות העם? כי תפקידו הלאומי העיקרי, ואולי היחיד בחייו, הוא לכפר על העם בעבודת יום הכיפורים, שרק הוא מוסמך לעבוד בה. התוכן של עבודה זו הוא כפרה, ביום הקדוש ביותר בשנה, במקום הקדוש ביותר וע"י האדם הקדוש ביותר. מעניין שבפעמים הראשונות שמוטיב הכפרה מופיע בתורה, הוא נזכר בהקשר לכוהן הגדול: "וְאָכַל אֶהְרֶן וּבָנָיו אֶת בֶּשֶׂר הָאֵיל וְאֶת הַלֶּחֶם... וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם" (שמ' כט:לב-לג); "וְעִשִּׂיתָ לְאֶהְרֶן וּלְבָנָיו כִּכָּה... וּפָר חֲטָאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל הַכֹּפְרִים וְחֲטָאתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ כַּכֹּפֵר עָלָיו וּמִשְׁחַת אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ. שְׁבַעַת יָמִים תִּכְפֹּר עַל הַמִּזְבֵּחַ" (שם לה-לז). ובסוף פרשת "תצוה", בהקשר של יום הכיפורים: "וְכִכָּר אֶהְרֶן עַל קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חֲטָאת הַכֹּפְרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יִכְפֹּר עָלָיו" (ל:י).

ראיה נוספת, לחשיבות המרכזית של יסוד הכפרה ביהדות, נמצאת בפרשתנו בהקשר של רצח במזיד: "וְלֹא תִקְחוּ כֹפֵר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לְמוֹת כִּי מוֹת יוֹמֵת. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֵר לְנוֹס אֶל עֵיר מְקַלְטוֹ לְשׁוֹב לְשִׁבְתָּ בְּאֶרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן. וְלֹא תִחַנְּפוּ אֶת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם בָּהּ כִּי הֵדֵם הוּא יִחַנְּיָה אֶת הָאֶרֶץ וְלֹאֲרָץ לֹא יִכְפֹּר לְדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדָם שָׁפְכוֹ" (לה:לא-לג).

עד מות אהרון, במהלך כשלושים ותשע שנים במדבר, נקלע העם לשתי מלחמות מרות: אחרי האבדות הכואבות שספג בקרב נגד עמלק ברפידים ("כאשר יניח משה ידו וגבר עמלק"), אף שהסוף היה ניצחון, ובעיקר בעקבות תבוסתו במלחמת המעפילים מייד אחרי חטא המרגלים. העם נותר בכל אותן שנים עם הזיכרון של חרפת התבוסה הצורבת. והנה, מייד אחר מות אהרון זכה העם לארבעה ניצחונות מרשימים, במלחמות שהתרחשו במשך כחצי שנה: ניצחון ראשון נגד הכנעני/עמלקי (רש"י) בערד, שתחילתו נזכרה בפרשתנו בצמוד למות אהרון, הניצחונות השני והשלישי היו נגד האמורי בממלכת סיחון בגלעד וממלכת עוג בבשן, והניצחון הרביעי, ללא אבדות בנפש, היה נגד מדין.

נראה שעם מות הכוהן הגדול הראשון, התכפרו רוב חטאי העם, והוא ראוי עתה להיכנס לארץ המובטחת, "ארץ אחוזתם".

ייתכן כי מות הכוהנים הגדולים בעתיד, מוות שיש לו משמעות לאומית, מתקשר ערכית למות אהרון, הכוהן הגדול הראשון, דרך עקרון הכפרה, כאמור. יש מפרשים (ספורנו ועוד) הרואים בגלות של הרוצח בשגגה עונש. אבל אם זהו רק עונש, יש מקום לתהות על חוסר המידתיות שבו: אי השוויון של משך הגלות; גלות ארוכה אצל מי שאיתרע מזלו וגלה בתחילת תקופת כהונתו של הכוהן הגדול, לעומת הגלות הקצרה של מי שגולה מעט לפני מות הכוהן.

מאידך, יש מקום להשערה החלופית או המשלימה, שהגלות האמורה אינה עונש בעיקרה, וחוסר המידתיות הנ"ל הוא ראייה לכך, אלא יש לה שלש תכליות אפשריות נוספות:

- הגנה קיומית על הרוצח בשגגה מגואל הדם, כמפורש בתורה: "וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֵלֹהִים אָנָּה לִידוֹ וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוֹס שְׁמָה" (שמ' כא:ג). ובפרשתנו: "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהִשִּׁיבוּ אֹתוֹ... אֶל עֵיר מְקַלְטוֹ אֲשֶׁר נָס שְׁמָה. וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל" (לד:כה), ומייד בהמשך, כמובא לעיל: "וְאִם יֵצֵא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת גְּבוּל עֵיר מְקַלְטוֹ... וּמִצָּא אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לְגְבוּל עֵיר מְקַלְטוֹ וְרֹצֵחַ גֹּאֵל הַדָּם אֶת הָרֹצֵחַ אִין לוֹ דָם" (לד:כו-כז). וכן: "וְאֲשֶׁר יָבֵא אֶת רַעְהוֹ בְּיַעַר לְחֹטֵב עֵצִים וְנִדְחָה יָדוֹ בְּגֵרָזָן... וּמִצָּא אֶת רַעְהוֹ וְמָת הוּא יָנוֹס אֶל אַחַת הָעֵרִים הָאֵלֶּה וְחִי. פֶּן יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרָי הָרֹצֵחַ" (דב' יט:ה-ו). אגב, בשמות ובדברים מות הכוהן הגדול אינו נזכר.

- הגנה נפשית על קרובי הקורבן מהנוכחות המעיקה, המכאיבה והצורמת של הרוצח בשגגה.

- כפרה על המעורבות של ההורג בשגגה בתאונה (בדומה לכל חטא חמור בשוגג שכפרתו קרבן חטאת. חטא "חמור" הוא כזה שדינו כרת או מיתת בית-דין אם נעשה במזיד). כידוע, ישנם הבדלים הלכתיים בהגדרת רמת המעורבות של העבריינים. בהריגה, כמו ברוב העבירות, יש לפחות חמש רמות של כוונה ומעורבות:

1. מזיד – בכוונה; כשמדובר בקיצור חיי אדם, זהו רצח.
2. שוגג קרוב למזיד – רשלנות פושעת.
3. שוגג – מעורבות פעילה שתרמה לתאונה (מידה מסוימת של רשלנות, חוסר ערנות, שכחה וכדומה).
4. שוגג קרוב לאונס – התנהגות זהירה כנדרש, שבכל זאת לא מנעה תאונה.
5. אונס – חוסר שליטה מוחלט בנסיבות התאונה.

ההלכה קובעת, שגזירת הגלות האישית חלה רק במקרה של "שוגג" שגרם לתאונה הקטלנית, וגם במקרה כזה זקוק ההורג בתאונה לכפרה. לכפרה זו שני שלבים. הראשון – גלות, והשני – השלמת

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף